«Сывлăх» наци проекчĕ

Чире асăрхаттарма çăмăлрах

Çынсен сывлăхĕ кулленхи пурнăç условийĕсемпе, обществопа пурнăçĕнче пулса иртекен улшăнусемпе тӳрремĕнех çыхăннă. Çавна май çынсен сывлăхне лайăхлатса пырас тесен нумай ведомствăсемпе организацисен ĕçне-хĕлне тĕллевлĕ йĕркелесе ертсе пыни кирлĕ.

Çынсен сывлăхне лайăхлатассипе иртнĕ çул сахал мар ĕç туса ирттернĕ. Кунта чи малтанах сывлăх сыхлавĕпе çыхăннă наци проекчĕсене асăнса хăварас пулать. Анчах та пысăк пĕлтерĕшлĕ «Сывлăх» наци проекчĕ отрасльти системăллă улшăнусен пĕрремĕш тапхăрĕ кăна. Ку улшăнусем сывлăх сыхлавĕн актуаллă проблемисене татса памa, чирлеслĕх, инвалида тухаслăх, вилеслĕх шайне чакарма, демографи тĕлĕшĕнчи лару-тăрăва лайăхлатма кирлĕ.

Наци проекчĕн тĕп тĕллевĕ – çын сывлăхĕшĕн тăрăшассине ача çуралнă кунран тытăнсах тивĕçлĕ шайра туса пырасси. Çавна май çие юлнă хĕрарăмсемпе ача çуратакансем тĕлĕшпе пысăк тимлĕх уйăраççĕ. Ача çуратакансене сертификатсем парассин программине те çав тĕллевпех туса хатĕрленĕ. Çапла вара ача çуратмалли уйрăмăн пурлăхпа техника базине чылай лайăхлатма, кунта ĕçлекенсен ĕç укçине хăпартма май килчĕ.

Наци проекчĕпе килĕшӳллĕн 2006 çултан тытăнса бюджет сферинче ĕçлекенсен хушма диспансеризацине ирттересси- не йĕркеленĕ. Ку вара чылай йывăр чирсене пуçламăш тапхăртах тупса палăртма, сиплев ĕçĕсене эффективлă йĕркелеме май парать. Хушма диспансеризаци тĕлĕшпе килнĕ укçатенкĕпе ку ĕçпе çыхăннă медицина ĕçченĕсене тӳлеме тата материалсем туянма усă куратпăр.

Наци проекчĕн тепĕр енĕ – пуçламăш медицина пулăшăвне аталантарасси. Çакă ĕнтĕ вăл пуçламăш сыпăкри медицина ĕçченĕсене вĕрентесси тата çĕнĕрен вĕрентесси, ĕç укçине хăпартасси.

Районта сывлăх сыхлавĕн учрежденийĕсен пурлăхпа техника бази пуянланса пынине палăртма кăмăллă. Çакă та наци проекчĕпе килĕшӳллĕн пулса пырать. 2006–2007 çулсенче лабораториоборудованийĕсем иккĕ, 2 миллион тенкĕ ытла тăракан рентген аппарачĕ, портативлă тата стационарлă ультрасасăллă аппаратсем, вишĕ каналлă электрокардиографсем 5, фиброгастроскоп, вас-

кавлă пулăшу машинисем 4, флюограф, фиброколоноскоп тата ытти хатĕрсем илтĕмĕр. Пĕтĕмпе вара 8 миллион çурă тенкĕ ытла хальхи медицина хатĕрĕ килсе çитнĕ. Вĕсемпе туллин усă курни сывлăх сыхлавĕн ĕçне районта татах çӳллĕрех пусăма çĕклеме май парать.

2007 çул çурринчен тытăнса пирĕн республикăна сывлăх сыхлавĕнче пилотлă проектпа усă куракан субъектсен шутне кĕртнĕ. Ку акă мĕне пĕлтеретха. Медицина оборудованийĕ, медикаментсем туянма, ĕç укçи тӳлессине ӳстерме хушма укçа-тенкĕ уйăрса панă чух пациентсене медицина пулăшăвĕ панин хыççăнхи кăтартăвне пăхаççĕ: чирлĕ çын сывлăхĕ лайăхланнине е вăл сывалнине, медицина пулăшăвĕн пахалăхне, операци кăткăслăхне, чирлисем енчен çăхавсем пулнипе пулманнине т. ыт. те.

Пирĕн больница ку проектра 6 уйăх ĕçлет. Пилотлă проекта хутшăнса илнĕ укçа-тенкĕпе билирубин анализаторĕ, автоклав оборудованийĕ, хирурги уйрăмĕ валли инструментсем, пиçсе кайнине сиплемелли аппарат туянтăмăр.

Çавна каласа хăварасшăн. Наци проектне тата пилотлă проекта пурнăçа кĕртсе пынă май чирсене маларахри тапхăрта тупса палăртасси чылай лайăхланчĕ. Районта ача çуратасси ӳсет, чирлеслĕх тата инвалида тухаслăх шайĕ чакса пырать, медицина ĕçченĕсен ĕç укçи шайĕ те палăрмаллах ӳсрĕ. Çак палăрăмлă ырă улшăнусем малашне те аталанса пырĕç тесе шанас килет. Айтăр-ха малашне сывă пурнăç йĕркипе пурăнма тытăнар. Пирĕн пурин те çакăн пек девиз пулмалла: «Чире асăрхаттарасси унран сипленнисенчен ансатрах».

А. ЧИНОВНИКОВА,
районти тĕп больницăн тĕп врачĕн сиплев енĕпе ĕçлекен çумĕ.

Чăваш Республикин финанс министрĕ Н. Смирнов указа ăнлантарса пани

Чăваш Республикинче халăх тупăшĕсене ӳстерес политика пурнăçланса пырать. Висĕ çуллăх тапхăра палăртнă бюджета çирĕплетнĕ чухне йышăннă республикăн социаллă пурнăçпа экономика аталанăвĕн прогнозĕсем тăрăх 2010 çулта Чăваш Республикинче ĕç укçи 1,9-2 хут ӳсмелле. Республикăн 2008 çулхи бюджетĕнче тата 2009-2010 çулсенчи тапхăра бюджет сферинче, урăхла каласан, вĕрентӳре, сывлăх сыхлавĕнче, культурăра, социаллă тата ытти сферăра ĕçлекенсен ĕç укçине икĕ хут ӳстерме конкретлă укça-тенкĕ палăртса хăварнă - 2009 çултах. Çак тĕллевпе тата 6 млрд. тенке яхăн уйăрĕç. Ĕç укçине пирĕн республикăри пек çапла пысăк хăвăртлăхпа ӳстерсе пыни Атăлçи округĕн пĕр регионĕнче те çук.

Саккун тăрăх 2008 çулта Чăваш Республикин бюджет сферинче ĕç укçин шайне 2007 çулхи авăн уйăхĕн 1-мĕшĕнчен индексацилеме пăхнă, общество хăрушсăрлăх милицийĕн подразделенийĕсен сотрудникĕсен укçине 2008 çулхи раштавăн 1-мĕшĕнчен ӳстерме палăртнă.

Прогноз кăтартăвĕсемпе танлаштарсан, инфляци пысăкрах хăвăртлăхпа ӳснипе бюджет сферинче ĕçлекенсен ĕç укçине срокчен ӳстерме йышăннă: вĕрентӳре, сывлăх сыхлавĕнче, культурăра, социаллă хӳтлĕхре тата ытти сферăра - нарăсăн 1-мĕшĕнчен 14 процент, общество хăрушсăрлăх милицийĕн подразделенийĕсен сотрудникĕсене 2 тапхăрпа: нарăсăн 1-мĕшĕнчен 9 процент, юпа уйăхĕн 1-мĕшĕнчен тата 9 процент.

Указа пурнăçлама тата 510 миллион тенкĕ кирлĕ, çавна май республика Президенчĕ Н. Федоров Чăваш Республикин 2008 çулхи бюджетне, планпа палăртнă 2009 тата 2010 çулсенчи тапхăра улшăнусем кĕртме ыйтнă, çавăн пекех Министрсен Кабинетне муниципалитет пĕрлĕхĕсен бюджет сферинче ĕçлекенсен ĕç укçине ӳстермешкĕн финанс пулăшăвĕ уйăрас енĕпе хушма кăтартусем панă.

Психолог кĕтесĕ

Ача кĕнеке вуласшăн мар

Эпĕ ачана чылай кĕнеке илсе паратăп, вуласа та паратăп, анчах та хăй ниепле те вуласшăн мар. Вăл комикссемпе çеç кăсăкланать. Ăна вулама епле хăнăхтармалла-ши?

– Ачасене «лайăх» кĕнеке вулаттарас килни лайăх, анчах та унăн кăмăлĕ пултăр. Комикссемпе кăсăкланни те усă парать – вăл ачасене ӳкерчĕксем тăрăх содержание черетпе каласа пама хăнăхтарать. Пăшăрханма кирлĕ мар – пилĕк минут хаваслă калавсем «шĕкĕлчени» сехетшер кичем вулавран лайăхрах. Вăйпа вулаттарни вара ачана кĕнекерен вуççех сивĕтĕ.

«Пысăк пĕлтерĕшлĕ ыйту»

Пособисем енĕпе улшăнусем çук

Пĕчченамăшĕсене ача çуратнăшĕн паракан, ачана пăхса пурăннăшăн уйăхсерен тӳлесе тăракан пособисен, ача çуратиччченхи тата çуратнă хыççăнхи декрет тӳлевĕсен висисем мĕнпе танлашаççĕ-ши? Ача 2007 çулхи августăн 27-мĕшĕнче çуралнă. Малтанах тав тăватăп.

Е. БЕРЕЗНЯК.

Малтанах çавна каласа хăварасшăн. Ача çуратнăшăн тата ачасене пăхса пурăннăшăн тӳлесе тăракан пособисен висисен енĕпе кăçалхи январĕн 1-мĕшĕнчен тытăнса улшăну çук. Ача çуратнăшăн пĕр хут паракан пособи виçи 8000 тенкĕпе танлашать.

Ачасене пăхса пурăннăшăн уйăхсерен тӳлесе тăракан пособисен калăпăшĕ çемьен кашни членĕ пуçне тивекен тупăш виçинчен килет. **Тупăш Чăваш Республикипе палăртнă пурăнма кирлĕ минимумăн 150 процентĕнчен иртмест пулсан, çак йĕркепе тӳлесе тăма тивĕç.** (Тĕслĕхсем илсе кăтарнă чух пĕрремĕш цифра пĕччен амăшĕсене, иккĕмĕшĕ çар ретĕнче тăракансен мăшăрĕсене тата алимент тӳлессинчен пăрăнса çӳрекенсен çемйисене, виççĕмĕшĕ тулли мар çемьесене, тăваттăмĕшĕ ытти категорисене пырса тивĕ). Çемьере 2 çула çитмен 1 ача чухне – 702, 648, 594 тата 594 тенкĕ, çемьере 2 – 18 çулхи 1 ача чухне – 216, 162, 108 тата 108 тенкĕ. 18 çула çитмен 2 ачаллă çемьесенче 2 çула çитмен ачашăн – 756, 689, 621 тата 621 тенкĕ, 2 – 18 çулсенчишĕн – 270, 203, 135 тата 135 тенкĕ. 3 ачаллă çемьесенче 2 çулчченхишĕн – 1078, 767, 927 тата 691 тенкĕ, 2 – 7 çулхишĕн – 592, 281, 441 тата 205 тенкĕ, 7 – 18 çулхишĕн – 915, 347, 764 тата 271 тенкĕ. Çемьере 18 çула çитмен 4 е ытларах ача чухне 2 çулчченхишĕн – 1078, 1003, 927 тата 927 тенкĕ, 2 – 7 çулхишĕн – 592, 517, 441 тата 441 тенкĕ, 7 – 18 çулхишĕн – 915, 840, 764 тата 764 тенкĕ.

Тупăш Чăваш Республикипе палăртнă пурăнма кирлĕ минимумăн 150 процентĕнчен пысăкрах пулсан, çак йĕркепе тӳлесе тăма тивĕç.

Çемьере 18 çула çитмен 1 е 2 ача пулсан, 2 çула çитиччен ачасемшĕн уйăхне 216 тенкĕ тӳлеççĕ. 18 çула çитмен 3 ача пулсан, 2 çулччен тулли мар çемьесенче – 506 тенкĕ, ытти çемьесенче – 270 тенкĕ, 2 – 7 çулхисен – 290 тата 54 тенкĕ, 7 – 18 çулччен – 613 тата 120 тенкĕ. 18 çула çитмен 4 е ытларах ача пулсан, 2 çулччен пур çемьесенче – 506 тенкĕ, 2 – 7 çулхишĕн – 290 тенкĕ, 7 – 18 çулхишĕн – 613 тенкĕ тӳлĕç.

Чăваш Республики тăрăх пурăнма кирлĕ минимум виçи иртнĕ çулхи виççĕмĕш кварталта кашни çын пуçне вăтамран 3191 тенкĕ, ĕçлекен çынсен 3430 тенкĕ, пенсионерсен 2557 тенкĕ, ачасен 3091 тенкĕ пулнă.

Ачана çулталăк çурăна çитиччен пăхма паракан пособи виçи пĕрремĕш ачашăн 1500 тенкĕ тата иккĕмĕшĕнчен тытăнса ыттисемшĕн 3000 тенкĕ.

Асăннă рубрикăна Чăваш Республикин Патшалăх Канашĕн депутачĕ Евгений Слепов ертсе пырать.

"Татьян бабуç" 100 çул тултарчĕ

Йӳçкасси ял тăрăхĕнчи Актай ялĕ пысăках мар. Çурчĕсене пăхсан, кунта ĕçчен çынсем пурăнни тӳрех курăнать. Çавăн пек пĕр çирĕп çуртăн кантăкĕнчен "Татьян бабуç" (шăпах çапла чĕнеççĕ Т.Т. Трифоновна ялта) пăхса ларнине ялти çынсем хăнăхнă ĕнтĕ.

– Пирĕн çемьен чĕри вырăнĕнчех вăл, – теççĕ ун пирки хăйĕн тăванĕсем. – Çак çурт хуçи вăл. Вăл мĕнле калать, çапла пулать.

Январĕн 6-мĕшĕнче иккĕмĕш хĕрĕпе Елизавета Ивановна Соловьевапа пурăнакан Татьяна Трифоновна хăйĕн 100 çулхи юбилейне паллă турĕ. Кĕреке тулли тăванĕ пуçтарăнчĕ çав кун. Юбиляра çак паллă кунпа район пуçлăхĕ Ю.А. Иванов, Чăваш Республикин Сывлăх сыхлавĕн тата социаллă аталану министерствин пирĕн районти социаллă хӳтлĕх пайĕн ертӳçи Н.П. Петрова, РФ ПФ Муркаш районĕнчи управленийĕн ертӳçи Е.М. Александрова, районти ветерансен канашĕн ертӳçи М.В. Виноградова,"Ударник" сăнавпа производство хуçалăх директорĕ, депутатсен районти Пухăвĕн депутачĕ П.П. Давыдов, Йӳçкасси ял тăрăхĕн пуçлăхĕ С.Н. Иванов саламларĕç.

– Сирĕнпе, Сирĕн çемьепе эпир мухтанатпăр. Тата нумай-нумай çул сывăх çынсемпе пĕрле савăнса пурăнмалла пултăр, – терĕ район пуçлăхĕ Ю.А. Иванов, Татьяна Трифоновнана Тав çырăвĕпе парне парса саламланă май.

Т.Т. Трифоновапа мухтанмасăр тăма, унăн ытарайми илемлĕ чун-чĕрипе хăпартланмасăр тăма çăннипех те май çук.

– Çăн-çăн çын вăл, çăннипех хисепе тивĕçлĕ çын, – теççĕ ку тăрăхра пурăнакансем Татьяна Трифоновна пирки. Мăшăрĕ Иван Тимофеевич Соловьев Тăван çĕршывăн Аслă вăрçинчен таврăнаймарĕ. Ржев патĕнче пуçне хучĕ. 5 ачаран чи асли те 11 çултаччĕ, чи кĕçĕнни вара темиçе уйăхра кăначчĕ.

Мăшăрĕпе пĕрлешнине паян та лайăх астăвать Татьяна Трифоновна.

– 17 çултаччĕ эпĕ, юратсах пĕрлешрĕмĕр. Пĕр сивĕ сăмах та каламан вăл мана. Питĕ лайăх çынччĕ, – аса илет 83 çул каяллахине кинеми.

4 хĕрпе пĕр ывăла пĕччех ситĕнтерчĕ тăлăх арăм. Вĕсене кăна-и? Ир пуçласа мĕн каçчен ĕçлетчĕç уйра. Вĕсемпе пĕрле пĕр палламан арçын ача жнейкăпа ĕçлетчĕ. Кăнтăр апачĕ вăхăтĕнче çаксккер ыттисенчен аяккарах кайса ларнине Татьяна Трифоновна тӳрех асăрхарĕ. Çиме чĕнчĕ. Çак кунтан пуçласа кашни кунах пилĕк ача амăшĕ уя апат илсе тухатчĕ Васса валли.

Ыран сентябрĕн 1-мĕшĕ тенĕ чухне вара Татьяна Трифоновна 6 ачаллă пулса тăчĕ. Акă мĕнле аса илет вăл вăхăта Татьяна Трифоновнăн иккĕмĕш хĕрĕ Елизавета Ивановна.

– Алăкран хул пуççи урлă пир сумка çакнă çĕтĕк-çатăк тăхăннă арçын ача кĕрсе тăчĕ. Хайхи уйра жнейкăпа ĕçлекен шăпăрлан иккен.

– Эпĕ сирĕн пата пурăнма килтĕм, – терĕ вăл Татьяна Трифоновнăна.

– Пилĕк ача çумра чух ултттăмĕш чун ытлашши пулас çук, – шухăшларĕ Татьяна Трифоновна.

Хăвăртрах ачана çума шыв ăшăтма лартрĕ. Виççĕмĕш ачи Семен ун чухне çерем çĕрсем çĕкленĕ çĕртеччĕ. Унăн шăлаварĕнчен аслă хĕрĕ Валя Васса валли шăлавар касса çĕлерĕ. Ак, тĕнче, тап-таса та çыпăççуллă кĕпе-йĕмпе хитре пĕчĕк качча лара парать умра.

– Çакăнти ăшша ниçта та урăх курман.

Усрав ывăлĕн çак сăмахĕсене нимĕнле ача амăшĕ те куççульсĕр итлес çук пулĕ. Мăнтарăн ачине ку çурта килсе кĕриччен кӳршĕсем пĕр-ик çулçă симĕс сухан ыйтмасăр татса çинишĕн тапса-хĕнесе пĕтернине мĕн ĕмĕр вĕçне тухиччен те манмарĕ вăл.

Çак хăр тăлăха амăш ăшшине парнеленĕшĕн кăна мĕн пур чыса тивĕçлĕ Т.Т. Трифонова. Шел, паян 6 ачинчен икĕ хĕрĕ кăна пурăнаççĕ: иккĕмĕш хĕрĕпе Елизавета Ивановнăпа кĕçĕн хĕрĕ Эльвира Ивановна. 8 мăнук, 9 прамăнук, прамăнукĕн ачисем тата иккĕн.

– У-хх, тинех килте эпĕ, – шапăлтатса пырса кĕчĕ 4 çулсенчи арçын ача прапракукамăшĕн юбилейне.

Паян та ачисен ачисемпе вĕсен ачисем килсен (ытти тăванĕсем тата мĕн чухлĕн?!) пĕрремĕш ыйту кинемин çакăн пек:

– Ларса çирĕн-и? Тăраниччен çирĕн-и?

Хăй вăй питти чухне те килсенех тӳрех сĕтел хушшине апата лартатчĕ килнĕ хăнасене. 93 çулта Татьяна Трифоновна урине хуçрĕ. Элĕк больницинче ун чухне профессор ĕçлетчĕ.

– Апла та, капла та вилме пултарать. Операцие ма тутармарăмăр-ши, тесе ӳкĕнмелле на пултăр тесе турĕ-турех вăл операцие.

Мĕн тетĕр? Чăтса ирттерчĕ кинеми операцие. Хăй патне мăнукĕ хăйĕн ачисемпе кăнтăр апачĕ тĕлĕнче пырсан, çапла çавăрттарса хучĕ:

– Мĕн, кунта ман ачасене апат çитермесçĕ-им?

Куççуль витĕр кулăпа аса илчĕç кĕрекере çак тĕслĕхе. Ара, яланах ачисемшĕн, мăнукĕсемшĕн, çывăх çыннисемшĕн чĕри çунать-çке унăн. Чун-чĕринче иксĕлми ырă пулнăран пулĕ Турри ăна вăрăм кун-çул парнелерĕ. Çăмăл-и вара 6 ачана аслă пĕлӳ пама? Хĕрĕсем пурте педагог профессине илчĕç. Ывăлĕсем Семен инженер-механик пулчĕ, Вася физикăпа математика факультетне пĕтерчĕ.

Паян Татьяна Трифоновнăна пăхса пурăнакан Елизавета Ивановна, хăйсен шкул директорĕ пирки район пуçлăхĕ Ю.А. Ивановпа уйрăмах ырă сăмахсемпе аса илет, чăн-чăн педагог пулнăшăн тав тăвать.

Амăшĕнчеех кусĕрĕ пулĕ ачисене ыр кăмăллăх. Амăшĕ ватăларах кайсан малтан Валентина Ивановна, халь Елизавета Ивановна пуçтарать пĕтĕм тăвана çак çурта.

– Киле килнĕ пек килетпĕр çак çурта. Пирĕн "Татьян бабуç" пурăнать вĕт кунта. Мăнукĕсемпе вĕсен ачисен сăмахĕсен кăна мар кусем, пур тăванĕсен те, иккĕмĕш сыпăкри тăвансем-и вĕсем, виççĕмĕш-и е тата маларахри сыпăкрисем-и? Пурне те ку çурта пĕр пек – чи çывăх тăвана кĕтнĕ пек кĕтеççĕ. Сăмахпа каласа ăнлантармалла мар туслăх пĕрлештерет вĕсене. Пĕр-пĕрне ăнланнипе пĕр-пĕриншĕн кар тăни. Ку çеç те мар. Ăна куçпа курсан кăна ăнланма пулать. Çакна вара татсах каламалла пулать. Пур çемьере те çук кун пекки.

Район пуçлăхĕ калашле, пур çынна та çакăн пек 100 çулхи юбилее паллă тума пӳрмест Турă.

– Апла пулсан пирĕн пурин те пĕр-пĕринпе ыр кăмăллăрах пулассăчĕ, – терĕ вăл. Ырă ырăпах таврăннине "Татьян бабуç" кунçулĕ те çирĕплетсе парать. Кăçал Çемье тата Ырă ĕçсен çулталăкĕнче çакăн пирки историе çырса хăвармаллине палăртрĕ Юрий Александрович. Çырма палăртнă çав кĕнекерен çитĕнекен ăру çемье чăннипех те мĕн тери пысăк пĕлтерĕшлине Соловьевсен–Трифоновсен тата ытти хушаматсемлĕ çак пысăк та туслă çемьерен те пĕлчĕр. Çавăн пекех Юрий Александрович февраль уйăхĕнче Т.Т. Трифонован мăшăрĕ И.Т. Соловьев Тăван çĕршывăн çапăçса пуçне хунă вырăна, унăн вил тăпри çине кайса килмелине те палăртрĕ.

Л. ТУКТИНА.